

УДК 330.131.5:631.11

С. В. Пірог,
аспірант кафедри економіки підприємства та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПОНЯТТЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПТАХІВНИЦТВА

S. Piroh,
Chernivtsi University

FACTORS OF ECONOMIC EFFICIENCY OF POULTRY

У статті описаний погляд вчених на поняття ефект, результат. Описано причини різного тлумачення категорії ефективності з позиції різних економічних систем. Описано класифікації ефектів (за характером, за ступенем збільшення) і їхній вплив на ефективність організації. Представлено класифікації ефективності за економічним рівнем та факторами виробництва. Виведено власне визначення категорії ефективності птахівництва, ефективності виробництва продукції птахівництва, ефективності птахівничого господарства.

In the article was described scientific point of view about categories as effect and result. Authors described different causes which created differences in the explanations of effectiveness category, these causes were explained on the basis of different economical systems. The classification of effects was described (in terms of tendencies and changing rates) and the effect of those effects on the total profitability of a company. Classifications concerning effectiveness of economical and factorial factors are explained as well. The next categories defined according to authors perception: effectiveness of poultry; effectiveness of poultry products production; effectiveness of poultry menage.

Ключові слова: ефективність, ефект, результат, класифікація, птахівництво.
Key words: efficiency, effect, result, classification, poultry.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сучасному етапі розвитку економіки і суспільства країни важливим питанням знову стає поняття ефективності. З одного боку, військові дії на сході країни вимагають додаткових ресурсів, з іншого — процеси інтеграції посилюють конкурентні умови для сільського господарства. Військові дії створюють тиск на всі підприємства у розмірі 1,5% від заробітної плати. Це

суттєво збільшує витрати підприємств та собівартість продукції вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції, що в свою чергу, зменшує економічну ефективність цих підприємств. Посилення процесів глобалізації збільшує обсяги імпорту продукції із закордону. Закордонна пропозиція посилює вимоги до ціни та якості, а отже, і до ефективності виробників-резидентів.

Тому теоретичне вивчення і обґрунтування цієї категорії дозволить краще зрозуміти проблеми та знайти їх вирішення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Поняття ефективності завжди турбувало вчених у тому чи іншому розумінні. Зокрема це питання розглядали такі автори: Н.О. Аверчева, Т.В. Бакіна, О.Б. Булик, А.Г. Коваленко, О.В. Ульяновченко, О.П. Русак, М.В. Яценко.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Обґрунтування категорії економічної ефективності сільського господарства, визначення сутностей до підходів до визначення цього поняття. Розробка власного авторського поняття.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Поняття "економічна ефективність" по-різному трактувалося різними науковцями і практиками. Одні вчені пов'язували цю категорію з "ефектом", інші — "результатом". Принципова відмінність цих підходів полягає в тому, що остання категорія включає в себе першу. При нульовому ефекті результат може бути позитивним. Тому важливо визначити, як розрахувати економічну ефективність. Метод розрахунку, що полягає у відношенні результату виробництва до витрачених ресурсів простіший, проте не буде враховувати зовнішні позитивні і негативні ефекти, тобто не буде повністю висвітлювати корисності для системи в цілому.

Тому важливо визначити "точку відліку". Якщо ефективність діяльності господарюючого суб'єкта розглядається з метою визначення доцільності ведення для власника, тоді найкраще підходить метод розрахунку через відношення результату виробництва до витрат, які її супроводжують. Користуючись цим показником, власник може порівнювати різні види діяльності і користуватись цією інформацією для прийняття управлінських рішень.

Такий підхід до ефективності не зможе пояснити чому великі підприємства не закривають неефективні види діяльності. Керівництво великих виробництв іноді змушено утримувати свій автопарк, надавати харчування та житло працівникам. Якщо підходити до ефективності цих обслуговуючих процесів з боку порівняння результату, то ресторанний бізнес і бізнес закладів громадського харчування працює у рази ефективніше. В більшості випадків такі обслуговуючі процеси навіть приносять

збиток. Керуючись цією логікою, впровадження цих процесів не є раціональним. Тому для розрахунку цієї ефективності важливо враховувати не результат (прибуток або збиток), а ефекти, які вона приносить.

Використання власного автопарку дозволить зменшити ризики пов'язані з транспортуванням, і надасть можливість залучити трудові ресурси у більшій кількості та якості. Надання житла дозволить використовувати для праці не лише місцеве населення. Ці ефекти здійснюють вплив на ефективність системи в цілому.

Аналогічний підхід повинен використовуватись при розрахунку ефективності діяльності кожного підприємства, як чинника, що впливає на добробуту населення в цілому. Певні види сільського господарства можуть приносити значні доходи, при цьому здійснювати негативний вплив на здоров'я населення та екологію в регіоні. Розрахунок ефективності має включати в себе і ці фактори, тоді категорія ефективності буде відображати користь, яка приноситься системі. Проблема цього підходу в складності його використання, адже важко вартісно визначити зовнішні ефекти для всіх суб'єктів системи (народного господарства). Крім того, саме першим підходом користуються керівники підприємств, оскільки для них важливіша індивідуальна користь.

Тому найкращим рішенням проблеми є перенести витрати і доходи пов'язані з зовнішніми ефектами на витрати і доходи самого суб'єкта. Такий підхід поєднає інтереси підприємців і народного господарства в цілому. Проблемаю постає визначення ступеня і характеру впливу цих ефектів.

За ступенем збільшення розрізняють первинний і мультиплікаційні ефекти. Перший проявляє себе при одноразовому повторенні, другий проявляється при багаторазових повтореннях. Розуміння природи ефектів дуже важливе для визначення ступеня впливу, який здійснюється на елементи системи. Наприклад, не нормоване використання гербіцидів, інсектицидів і фунгіцидів призводить до накопичення їх або продуктів їх розпаду в ґрунті, воді та продукції сільського господарства, і при багаторазовому повторюванні процес забруднення буде проходити швидше і в більшій кількості, що призводить до негативного впливу на здоров'я людей [1]. Мультиплікативний ефект також має різні прояви. Розрізняють дифузійний, резонансний, ефект стартового вибуху, ефект супроводжувальних можливостей, ефект акселерації. Всі ці категорії є проявом ступеню

впливу та також важливе значення має характер впливу.

Існують різні специфічні форми мультиплікаційного ефекту [2]:

1. Дифузійний.
2. Резонансний.
3. Ефект стартового вибуху.
4. Ефект супроводжувальних можливостей.
5. Ефект акселерації.

Характер впливу ефектів може проявлятися в різних формах: економічний, технологічний, соціальний та екологічний. "Ефект (від лат. effectus — "виконання, дія") означає результат, наслідок певних причин, дій. Ефект може вимірюватися в матеріальному, соціальному, грошовому вираженні. Зокрема, ефект може оцінюватися обсягом додатково виробленої чи спожитої продукції (тобто штуками, кубічними або квадратними метрами, тоннами тощо), показниками поліпшення здоров'я населення (наприклад, зниженням захворюваності або смертності, виробничого травматизму, підвищенням середньої тривалості життя) тощо. У тому випадку (коли зазначені результати отримують грошову оцінку) говорять про економічний ефект" [3].

У своїй праці Шумпетер описав, ще один вид ефектів: "При високій організованості системи сума властивостей системи буде вище суми властивостей її компонентів. Різниця між сумою властивостей системи і сумою властивостей її компонентів називається синергетичним ефектом, додатковим ефектом творчого взаємодії компонентів" [4]. Варто приділити увагу цьому поняттю, адже саме воно є основою розуміння функціонування будь-яких систем.

З терміном "ефект" також має зв'язок поняття "результат". Цю категорію теж розуміли по-різному. Одні вчені за "результат" вважали обсяг виготовленої продукції, інші — прибуток від діяльності. Перший варіант належав науковцям командної системи, що ставила за результат виконання певних функцій (виробництво продукції). Другий варіант використовували вчені капіталістичних країн, які за мету діяльності підприємства визначали прибуток.

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що ефективність є багатогранною категорією, яка пов'язана з категоріями ефект і результат. Залежно від бачення науковця, в чисельник співвідношення, що означає ефективність вибиралося поняття "ефект" чи "результат". Знаменником завжди визначали витрати пов'язані з впровадження процесу.

На цьому етапі розвитку економічної науки виділяють три рівня економічної ефективності підприємства:

- ефективність галузі,
- ефективність підприємства,
- ефективність діяльності.

Для розрахунку економічної ефективності діяльності підприємства використовують різні методи. Синявіна Ю.В. представляє таку класифікацію економічної ефективності [5]:

- Технічна ефективність.
- Алокативна ефективність.
- Економічна ефективність.

Ці поняття пов'язані з DEA-аналізом (аналіз оболонки даних), в якому порівнюються декілька об'єктів, що перетворюють вхідні ресурси у вихідні продукти. Найефективніші об'єкти визначаються максимально можливо ефективними, і відносно них розраховуються показники інших об'єктів.

Поняття технічної ефективності означає максимально можливу спроможність підприємства виробляти продукцію.

Алокативною ефективністю є такий стан підприємства, за якого виробляється максимальна кількість продукції при фіксованому обсязі витрачених ресурсів.

Економічно ефектним вважається підприємство, що є одночасно технічно і алокативно ефективним.

У своїй праці С.М. Концеба пише, що сутність ефективності визначається наявністю факторів виробництва [6, с. 33]. Тому варто описати класифікацію за факторами виробництва. За цією класифікацією визначають ефективність використання кожного окремого ресурсу (фактора). Для цього використовують три класичних фактора виробництва: земля, праця і капітал. Ефективність використання землі називається терміном землевідача і виявляється кількістю виготовленої продукції з одиниці площі. Показником ефективності використання праці слугує продуктивність праці. Вимірюється в кількості виготовленої продукції за одиницю часу однією або групою працівників. Для виміру ефективності використання капіталу використовують поняття капіталовідача.

Також можливий підхід до визначення ефективності підприємства через інтегральний показник ефективності роботи всіх його підсистем, тобто показників:

- ефективності маркетингової діяльності,
- ефективності фінансової діяльності,

- ефективність виробничої діяльності,
- ефективність управлінської діяльності.

М.А. Проданчук у своїй праці згадує, що ефективність залежить від величини витрат, та раціонального управління ними [7, с. 62].

Ефективність птахівництва як галузі — рівень задоволеності потреба населення продукцією цієї галузі у відношенні до витрачених ресурсів суспільства.

Ефективність птахівничого господарства — відношення прибутку і інших позитивних ефектів до витрат пов'язаних з провадженням і веденням діяльності даного господарства. Витрати можна розглядати як бухгалтерські та і альтернативні.

Ефективність птахівничої діяльності — відношення обсягів виготовленої продукції до затрачених ресурсів (кормів, праці, енергії тощо).

ВИСНОВКИ

Економічна ефективність птахівництва, важлива економічна категорія, якій останнім часом приділяється недостатньо уваги. Це пов'язано зі зростанням популярності в дослідженнях конкурентоспроможності. Передбачається, що конкурентна боротьба стимулюватиме розвиток ефективності, проте останнім часом спостерігається все більша монополізація ринку продукції птахівництва, зараз на ринку існує олігополія з одним безперечним лідером. Тому, на нашу думку, в цій галузі слід більше приділяти уваги поняттю ефективність. Ринок не заповнений, значні обсяги імпортується із закордону, також існують значні обсяги експорту, але на фоні цього, середнє споживання м'яса на одну особу в Україні не відповідає стандартам МОЗ України. Цю проблему може вирішити насамперед саме птахівництво, — це пов'язано з нижчою ціною кілограму продукції.

Варто розрізняти поняття ефективність галузі птахівництва, ефективність птахівничого господарства, ефективність виробництва птахівничої продукції, адже чим вищий економічний рівень, тим складніше поняття і його важче кількісно обрахувати.

Література:

1. Сторчоус І. Екологія і пестициди / І. Сторчоус // Агробізнес сьогодні. — 2012. — № 1. — С. 224—225.
2. Іванілов О.С. Економіка підприємства: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О.С. Іва-

нілов. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 728 с.

3. Чижиков Г. Ж. Фактор часу в системі вартісної орієнтації підприємства [Електронний ресурс] / Г. Ж. Чидиков // Ефективна економіка. — 2013. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=-3084&p=1>

4. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. — М.: Прогресс, 1982. — 278 с.

5. Синявіна Ю.В. Підвищення ефективності виробництва м'яса бройлерів у сільськогосподарських підприємствах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.: спец. 08.00.04 "Економіка та управління підприємствами за видами економічної діяльності" / Синявіна Ю.В. — Харків, 2013. — 218 с.

6. Концеба С.М., Підлубна О.Д. Економічна ефективність виробництва продукції олійних культур у сільськогосподарських підприємствах / С.М. Концеба, О.Д. Підлубна // Економіка АПК. — 2012. — № 2. — С. 33—37.

7. Проданчук М.А. Теоретичні засади обліку витрат та калькулювання в системі управління витратами / М.А. Проданчук // Економіка АПК. — 2012. — № 2. — С. 62—65.

References:

1. Storchous, I. (2012), "Ecology and pesticides", *Ahrobiznes s'ohodni*, vol. 1, pp. 224—225.
2. Ivanilov O. (2009), *Ekonomika pidpriemstva* [Economics of Enterprise], Tsentri uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
3. Chyzhykov, H. (2013), "The time factor in the system of value orientation of enterprise", *Efektivna ekonomika*, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=-3084&p=1> (Accessed 15 Nov 2016).
4. Shumpeter J. (1982), *Teoriya ekonomicheskogo razvytiya* [Theory of the economic development], Prohress, Moscow, Russia.
5. Syniavina, Yu. V. (2013), "Increased efficiency production of broiler meat in agricultural enterprises", Ph.D. Thesis, Global economy, National Agrarian University of Kharkov, Kharkov, Ukraine.
6. Kontseba, S.M. and Pidlubna, O.D. (2012), "The economic efficiency of production of oilseeds in agricultural enterprises", *Ekonomika APK*, vol. 2, pp. 33—37.
7. Prodanchuk, M.A. (2012), "Theoretical basis of cost accounting and calculation in cost management system", *Ekonomika*, vol. 2, pp. 62—65.

Стаття надійшла до редакції 18.11.2016 р.